

Dags för teknokratin att slå tillbaka i vinstfrågan

Dagens Samhälle den 13 september 2016

Många är vi som har väntat på hur frågan om välfärdsvinster ska sluta. Sedan regeringens uppgörelse med Vänsterpartiet om en vinstbegränsning har färdriktningen stått klar – men exakt vad som ämnats genomföras har varit höljt i dunkel.

Under tiden sedan vinstutredningen tillsattes har det parlamentariska läget dessutom förändrats; efter att Sverigedemokraterna vände i frågan finns det inte stöd i riksdagen för en vinstbegränsning. Utredningen har således blivit politiskt steril.

Nu när utredningens slutrapport har presenterats står det klart att vi kan skatta oss lyckliga över denna utveckling. Rapporten har nämligen enligt kritiker visat sig innehålla grava fel som gör den i princip värdelös. Kritiker hävdar även att man inte ens utgått från rätt företag i beräkningarna över de så kallade "övervinster" som förslaget avser stoppa. Ett förslag som rapportförfattaren inte ens verkar tro på själv och som tydligt är ett resultat av politisk styrning. Självfallet bör utredningen därför ignoreras.

Dock vilar vinstskepsisen på skakig grund. De mer sofistikerade argumenten mot vinstdrivande aktörer baseras på nationalekonomisk teori som säger att i sektorer där det är svårt att observera och kontrollera vissa av tjänsternas kvalitetsaspekter kan det vara bättre med offentlig produktion. Detta för att privata aktörer kan få alltför starka incitament att ignorera dessa kvalitetsaspekter för att hålla nere kostnaderna.

Men det finns flera skäl att ifrågasätta teorins praktiska relevans för de flesta välfärdstjänster. Med konkurrens och information skapas till exempel större möjligheter att hålla privata aktörer ansvariga om de tummar på kvaliteten. Utformning spelar roll för effekterna av privat drift.

Viktigast är dock att empirin sällan stödjer idén att vinstsyftande organisationer drar ned på kvaliteten i offentligt finansierad välfärd. Ny forskning finner till exempel att vinstdrivande företag inom den svenska äldre vården både minskade dödligheten – en kvalitetsaspekt som inte kontraherades – och kostnaden per kund. I Tyskland återfinns liknande effekter av sjukhusprivatiseringar. Och i Pennsylvania finner forskare att vinstdrivande skolor höjer resultaten på externt rättade prov.

Detta är endast ett par exempel. Generellt tyder dock få studier på att vinstdrivande välfärdsföretag producerar sämre kvalitet än det offentliga. I vissa fall bidrar vinstsyftande aktörer snarare till att höja effektiviteten bland offentliga producenter, som i den engelska sjukvården och den svenska grundskolan.

Kan man empiriskt visa att vinstintresset drar ner kvaliteten i specifika sektorer finns det skäl att agera. Men inom de större välfärdsområdena står det klart att så oftast inte är fallet.

Vinstdebatten har tyvärr kommit att präglas av anekdotisk bevisföring och allmänheten har fått fel bild av vinstmarginalerna i välfärden. I stället för att bistå dessa villfarelser bör den politiska eliten nu visa framfötterna och avvisa de populistiska kraven med hänvisning till empirisk forskning. Det är dags för teknokratin att slå tillbaka.

Gabriel Heller Sahlgren